

## 1. PRŮŘEZOVÉ TÉMA – VÝCHOVA DEMOKRATICKÉHO OBČANA

*"Průřezové téma představuje významnou oblast vzdělávání, která prostupuje celým formálním kurikulem a často je obsažena i ve skrytém kurikulu. Jsou to témata, která přesahují jednotlivé obory vzdělávání." (RVP)*

Mohli bychom tedy říci, že jsou to obsahy vzdělávání, které jsou povinné a přesahují jednotlivé předměty. Dávají nám tak možnost realizovat tyto obsahy různými formami.

### **Průřezová témata RVP ZV**

- Osobnostní a sociální výchova
- Výchova demokratického občana (dále VDO)
- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech
- Multikulturní výchova
- Environmentální výchova
- Mediální výchova

### **Proč je výchova demokratického občana důležitá?**

*Má-li demokracie dobře fungovat, je třeba, aby občané měli:*

- **vědomosti** o demokracii
- **disponovali dovednostmi** pro aktivní a odpovědné občanství
- **zaujímalí postoje a uznávali hodnoty s demokracií spojené.**

### **Co je cílem VDO**

*"Výchova demokratického občana má vybavit žáka základní úrovní občanské gramotnosti. Ta vyjadřuje způsobilost orientovat se ve složitostech, problémech a konfliktech otevřené, demokratické a pluralitní společnosti. Její získání má umožnit žákovi konstruktivně řešit problémy se zachováním lidské důstojnosti, respektem k druhým, ohledem na zájem celku, s vědomím svých práv a povinností, svobod a odpovědností, s uplatňováním zásad slušné komunikace a demokratických způsobů řešení." (RVP)*

### **Občanská gramotnost má tři složky:**

- vědomostní
- dovednostní
- postojovou

#### **Vědomosti**

- aplikuje své znalosti o právech občana
- porozumí významu řádu, pravidel a zákonů pro fungování společnosti a aplikuje je

- analyzuje a hodnotí společenské jevy, procesy, události a problémy z různých úhlů pohledu (lokální, národní, evropská, globální dimenze)

### ***Dovednosti***

- participuje na rozhodnutích celku s vědomím odpovědnosti a důsledků
- prezentuje svá stanoviska věcně a argumentačně správně
- dovede jednat v běžných občanských situacích: volby, petice, žádosti

### ***Postoje a schopnosti***

- vede k aktivnímu postoji v obhajování a dodržování lidských práv a svobod
- vede k otevřenému, aktivnímu, zainteresovanému postoji v životě
- vychovává k úctě k zákonu
- rozvíjí disciplinovanost a sebekritiku
- učí sebeúctě a sebedůvěře, samostatnosti a angažovanosti
- přispívá k utváření hodnot, jako je spravedlnost, svoboda, solidarita, tolerance a odpovědnost
- rozvíjí a podporuje schopnost zaujetí vlastního stanoviska v pluralitě názorů
- motivuje k ohleduplnosti a ochotě pomáhat zejména slabším

## **Obsahy vzdělávání pro výchovu k občanství**

### ***Občanská společnost a škola***

- škola jako model otevřeného partnerství a demokratického společenství, demokratická atmosféra a demokratické vztahy ve škole
- způsoby uplatňování demokratických principů a hodnot v každodenním životě školy (význam aktivního zapojení žáků do žákovské samosprávy – žákovských rad či parlamentů)
- formy participace žáků na životě místní komunity; spolupráce školy se správními orgány a institucemi v obci

### **Občan, občanská společnost a stát**

- občan jako odpovědný člen společnosti (jeho práva a povinnosti, schopnost je aktivně uplatňovat, přijímat odpovědnost za své postoje a činy, angažovat se a být zainteresovaný na zájmu celku); Listina základních práv a svobod, práva a povinnosti občana
- úloha občana v demokratické společnosti
- základní principy a hodnoty demokratického politického systému (právo, spravedlnost, diferenciací, různorodost)
- principy soužití s minoritami (vztah k jinému, respekt k identitám, vzájemná komunikace a spolupráce, příčiny nedorozumění a zdroje konfliktů)

### ***Formy participace občanů v politickém životě***

- volební systémy a demokratické volby a politika (parlamentní, krajské a komunální volby)

- obec jako základní jednotka samosprávy státu; společenské organizace a hnutí

### ***Principy demokracie jako formy vlády a způsobu rozhodování***

- demokracie jako protiváha diktatury a anarchie; principy demokracie; základní kategorie fungování demokracie (spravedlnost, řád, norma, zákon, právo, morálka)
- význam ústavy jako základního zákona země
- demokratické způsoby řešení konfliktů a problémů v osobním životě i ve společnosti

### **Se kterými částmi RVP souvisí VDO**

1. Vzdělávací oblast **Člověk a jeho svět** se uplatňuje v tématech zaměřených na vztah k domovu a vlasti. Je to obsah určený pro I. stupeň ZŠ.

2. Vzdělávací oblast **Člověk a společnost**, v níž jsou tematizovány principy demokracie a demokratického rozhodování a řízení, lidská a občanská práva, ve kterých se klade důraz na participaci jednotlivců – občanů na společenském a politickém životě demokratické společnosti.

Obor vzdělávání – Výchova **k občanství**

### **Stát a právo**

#### ***Očekávané výstupy***

Žák:

- rozlišuje nejčastější typy a formy států a na příkladech porovná jejich znaky
- rozlišuje a porovnává úkoly jednotlivých složek státní moci ČR i jejich orgánů a institucí, uvede příklady institucí a orgánů, které se podílejí na správě obcí, krajů a státu
- objasní výhody demokratického způsobu řízení státu pro každodenní život občanů
- vyloží smysl voleb do zastupitelstev v demokratických státech a uvede příklady, jak mohou výsledky voleb ovlivňovat každodenní život občanů
- přiměřeně uplatňuje svá práva a respektuje práva a oprávněné zájmy druhých lidí, posoudí význam ochrany lidských práv a svobod
- objasní význam právní úpravy důležitých vztahů – vlastnictví, pracovní poměr, manželství
- provádí jednoduché právní úkony a chápe jejich důsledky, uvede příklady některých smluv upravujících občanskoprávní vztahy – osobní přeprava; koupě, oprava či pronájem věci
- dodržuje právní ustanovení, která se na něj vztahují, a uvědomuje si rizika jejich porušování
- rozlišuje a porovnává úkoly orgánů právní ochrany občanů, uvede příklady jejich činnosti a spolupráce při postihování trestných činů
- rozpozná protiprávní jednání, rozliší přestupek a trestný čin, uvede jejich příklady

### **3. Kompetence občanské**

- Respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí, odmítá útlak a hrubé zacházení, uvědomuje si povinnost postavit se proti fyzickému i psychickému násilí.
- Chápe základní principy, na nichž spočívají zákony a společenské normy, je si vědom svých práv a povinností ve škole i mimo školu.
- Rozhoduje se zodpovědně podle dané situace, poskytne podle svých možností účinnou pomoc a chová se zodpovědně v krizových situacích i v situacích ohrožujících život a zdraví člověka.

#### ***Jak se průřezové téma realizuje***

- vytvářením demokratického edukačního klimatu školy
  - demokratické prostředí ve třídě (např. formulace třídní ústavy)
  - školní parlament (příprava, realizace voleb, práce parlamentu)
- v příslušných vyučovacích předmětech
  - jednotlivé obsahové části přidělíme po diskusi do jednotlivých předmětů (asi nejvíce do dějepisu a výchovy k občanství)
- projektové vyučování (např. projekt Paragraf 11/55 na školní úrovni)
- samostatný předmět (např. politologie, v tomto případě bychom museli tento předmět vložit jako povinný pro daný ročník, aby jím prošli všichni žáci).

#### ***Jak postupovat při zapracování PT do školního kurikula***

- Zjistit, co z PT budeme realizovat pomocí jednotlivých předmětů, modulů atp.
- Zbytek vzdělávacího obsahu začlenit do ŠVP jinak, např. kurzy, projekty, ...
- Rozhodnout se, jak budeme zlepšovat edukační klima školy. Vyslat učitele do kvalitních forem DVPP (Přehled o výchově k občanství v evropských státech [http://www.eurydice.org/ressources/eurydice/pdf/0\\_integral/055CS.pdf](http://www.eurydice.org/ressources/eurydice/pdf/0_integral/055CS.pdf)).

## **2. METODICKÉ POKYNY PRO UČITELE**

Cílem soutěže je zvýšit právní vědomí mládeže. Níže uvedené zákony shrnují hlavní právní předpisy, ze kterých bude v soutěži čerpáno. Cílem není podrobné studium těchto předpisů. To by bylo jistě nad síly žáků. Rychlý nárůst informací a nové poznatky psychologie a pedagogiky nás nutí měnit naše metody práce. Ukazuje se, že je daleko důležitější naučit žáky vyhledávat, zpracovávat, hodnotit a využívat informační zdroje než jim jen předávat hotová fakta, protože ta rychle zastarávají. Nové poznatky psychologie a pedagogiky nás pak přesvědčují, že metody transmisivního učení, při kterém je učitel jen v roli člověka, který předává žákům hotové informace, jsou sice na první pohled velmi efektivní (učitel toho hodně "probere"), ale pro žáka velmi málo přínosné.

Pedagogický konstruktivismus se pokusil zformulovat základní rámec, přístup učitele k přípravě vyučovacích programů, který se ve zkratce označuje jako **třířázový model učení**:

**Evokace**

## Uvědomění si významu

### Reflexe

#### *Evokace*

Evokace je první část učebního procesu, při které si žák sám uvědomuje, co již o daném tématu ví. Uvědomuje si jednak fakta, jednak také svou vlastní strukturu, ve které má daná fakta uspořádána. Tím si také může uvědomit, co o učebním tématu neví. Mohli bychom říci, že je to individuální inventura žakových znalostí daného tématu. Porovnáním vlastní struktury znalostí a otázek o daném tématu s ostatními žáky pak vyplývají další otázky a náměty pro diskusi. Ta navozuje vnitřní motivaci žáka. Je to proces veskrze individuální a není možné ho zaměřovat se zkoušením. To by brzdilo kreativitu žáků a vytvářelo obavy prezentovat své otázky a pochyby. Přesto tato fáze má velký význam pro učitele: dává mu přehled o tom, co žáci vědí, co je zajímavé, a tedy jak vést další práci, aby se nepromrhala motivace žáků.

#### *Uvědomění si významu*

Úkoly této fáze pregnantně formuluje H. Košťálová:

*"Úkolem učitele je:*

- 1. Předložit dosti podnětný materiál, který míří ke vzdělávacím cílům dané učební jednotky.*
- 2. Propojit práci a myšlení s tím, co se dělo v evokaci.*
- 3. Volbou vhodných aktivizačních metod udržet evokací vyvolaný zájem žáků o problém nebo o téma." <sup>1</sup>*

V této fázi je třeba aplikovat poznatky o efektivních metodách učení, které jednoznačně zdůrazňují nutnost interaktivní metody, jež vede žáky k aktivitě, porovnávání svých poznatků s ostatními, práci ve skupině.

---

<sup>1</sup> In: kol. Učím s radostí. Zkušenosti – lekce – projekty. Praha: Strom, 2003, stať H. Košťálové Efektivní vyučování respektuje přirozené procesy učení, str. 31. Celá publikace je shrnutím několikaleté práce lidí sdružených kolem programu Kritické myšlení, kteří se již dlouhodobě snaží o rozšíření nových metod práce učitele.

## **Reflexe**

Reflexe slouží k tomu, aby si žák uvědomil, co se naučil, co je pro něj důležité a jakými metodami pracoval. Je to tedy i forma metaučení, kdy žák rozvíjí své dovednosti učit se.

Neméně důležité je také jeho uvědomění si, kde končí jeho nově nabyté vědomosti a dovednosti, a tím vytváří základ pro další fázi svého individuálního vzdělávacího procesu.

Role učitele se v takto pojatém stylu učení zásadně mění: z role zprostředkujícího člověka, který předává hotové poznatky, se dostává do role průvodce (kouče), který nenápadně vede své žáky v jejich procesu učení.

V této roli by měl být i učitel, který bude žáky připravovat na soutěž Paragraf. Jeho úkolem je probudit zájem žáků o tuto problematiku a pak je provázet v jejich úsilí řádně se připravit. Vyžaduje to co nejvíce přenést na žáky samořízení učebního procesu. Oni sami by si měli připravit akční plán přípravy, rozhodnout o dělbě práce ve skupině, hodnotit průběžně výsledky jednotlivých členů týmu. Jen tak se stane soutěž trvalým přínosem pro jejich individuální rozvoj.

Abychom vám, učitelům, přiblížili praktickou aplikaci třífázového modelu, připravili jsme pro vás zpracované téma **Prezident a jeho postavení v naší společnosti**. V něm jsme připravili ukázkou konkrétních aktivit, které je možné použít pro jednotlivé fáze učení. Text najdete v části věnované rozvoji právního vědomí.

## ***Ze kterých materiálů soutěž vychází***

Z jednotlivých právních předpisů jsou vybrána jen ta ustanovení, která souvisí s mládeží, popřípadě vymezují základní pojmy. Nejde nám o detailní znalosti právních předpisů, ale o vytvoření povědomí o tom, jak by se mladý člověk měl chovat v běžných životních situacích.

Brali jsme v úvahu platné osnovy občanské výchovy v základní škole, běžné životní situace, do kterých se děti dostávají a které by měly zvládat v intencích zákona. Předpokládáme u soutěžících zájem a snahu získat na otázky odpověď studiem právních předpisů. Učitelé by neměli žáky instruovat konkrétními vědomostmi, ale vést je k tomu, aby si odpovědi hledali v právních předpisech nebo na internetu. I to je cílem soutěže. Předpokládá se, že podrobněji budou znát základní dokumenty: Ústava ČR a Listina základních práv a svobod, které se ve škole také nejvíce probírají. U jiných předpisů se spíše očekává znalost hlavního cíle takového předpisu – například zákon o informacích.

1. **Ústava České republiky – Zákon č. 1/1993** (v platném znění)  
<http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>
2. **Listina základních práv a svobod – Zákon č. 2/1993** (ve znění zák. č. 162/1998 Sb.)  
Tyto dva dokumenty jsou zařazeny do výuky na ZŠ. Jejich znalost by tedy neměla činit potíže.  
<http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>
3. **Úmluva o právech dítěte, přijatá Valným shromážděním OSN 20. listopadu 1989, publikovaná pod č. 104/1991 Sb.**  
Metodický pokyn MŠMT přímo ukládá informovat děti o jejich právech, obsažených v této úmluvě a prakticky realizovat jejich články do pedagogického procesu. Například právo vyjadřovat se k otázkám, které se dětí týkají atd.  
[http://www.detskaprava.cz/rodic/opravech\\_prava.asp](http://www.detskaprava.cz/rodic/opravech_prava.asp)

4. **Trestní zákon – Zákon č. 140/1961** (v platném znění).  
Aktuální pro nás jsou jen tyto části: Hlava 2, 4, 6, 7, a ve zvláštní části Hlava 3, 4, 5, 6,7  
[http://cs.wikipedia.org/wiki/Lidsk%C3%A1\\_pr%C3%A1va](http://cs.wikipedia.org/wiki/Lidsk%C3%A1_pr%C3%A1va)
5. **Trestní řád – Zákon č. 141/1961 Sb.** (v platném znění)
6. Žáci by se měli seznámit s těmito částmi:  
Hlava 1, oddíl 4, 5, 6. Hlava 4, oddíl 1, 2, Hlava 9, oddíl 1., oddíl 3, 4, Hlava 12, § 363 – 365, Část 4, Hlava 22.  
<http://www.obcanske-poradny.cz/>  
[http://www.detskaprava.cz/rodic/opravech\\_prava.asp](http://www.detskaprava.cz/rodic/opravech_prava.asp)  
[http://cs.wikipedia.org/wiki/Lidsk%C3%A1\\_pr%C3%A1va](http://cs.wikipedia.org/wiki/Lidsk%C3%A1_pr%C3%A1va)
7. **Zákon č. 200/1990 Sb. o přestupcích** (v platném znění)  
Zde by žáci měli znát rozdíl mezi trestným činem a přestupkem a jaké sankce jsou za přestupky – § 1 – 50.  
<http://www.lidska-prava.cz/zakony/index.htm>
8. **Občanský zákoník – Zákon č. 40/1964** ve znění dalších změn a úprav  
Předpokládáme hlavně přehled v obecné části zákona, tedy seznámení se základními pojmy: způsobilost k právním úkonům, občanství, zastupování, dědění atd.  
Je možno také čerpat ze zákona o občanství:  
<http://www.obcanske-poradny.cz/>  
[http://www.detskaprava.cz/rodic/opravech\\_prava.asp](http://www.detskaprava.cz/rodic/opravech_prava.asp)  
[http://cs.wikipedia.org/wiki/Lidsk%C3%A1\\_pr%C3%A1va](http://cs.wikipedia.org/wiki/Lidsk%C3%A1_pr%C3%A1va)
9. **Zákon o rodině č. 94/1963 ve znění dalších úprav a změn**  
Předpokládá se hlavně znalost těch částí, které pojednávají o odpovědnosti rodičů a o rodičovské péči.
10. **Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů** (v platném znění)  
Zde se předpokládá znalost hlavní myšlenky zákona – ochrana osobních údajů.
11. **Zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů** (v platném znění)  
Tento zákon považujeme za důležitý z hlediska prevence alkoholismu a toxikomanie.
12. **Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím** (v platném znění)  
Předpokládáme hlavně znalost základního práva na informace a způsobu, jak o ně žádat.  
<http://www.obcanske-poradny.cz/>
13. **Zákon č. 123/1998 Sb. o právu na informace o životním prostředí** (v platném znění)
14. **Zák. č. 328/1999 Sb. o občanských průkazech** (v platném znění)  
Zde nám jde o praktické znalosti, spojené s používáním občanského průkazu, který dostávají po dosažení 15 let. Žáci by tedy měli být seznámeni s těmito pravidly.
15. **Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže** (v platném znění)
16. **zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě § 1, 2** (v platném znění)
17. **283/1993 Sb., o státním zastupitelstvu** (v platném znění)

Vážení kolegové, protože naším cílem je soutěž stále zlepšovat, budeme vděční za všechny připomínky. Zde nám jde o praktické znalosti spojené s používáním občanského průkazu, který dostávají po dosažení 15 let. Žáci by tedy měli být seznámeni s těmito pravidly.

Pro další ročníky bude jistě důležitý právě projednávaný zákon o soudnictví nad mládeží, který zřejmě vejde v platnost v nejbližších měsících.

### **Zajímavé internetové stránky**

- <http://www.mvcr.cz/prevence/obcanum/rady/obecne/rodic.html> (stránka MV, kde najdete spoustu dobrých rad, jak se chovat v nebezpečných situacích)
- <http://www.mvcr.cz/prevence/obcanum/pis/pis.htm> (Informace o preventivně informačních skupinách Policie ČR, které mají na starosti spolupodílet se s dalšími orgány na prevenci nežádoucích jevů. Je zde i seznam jednotlivých pracovišť v republice a odpovědných pracovníků až na úrovni okresů.)
- <http://www.mvcr.cz/nasili/default.htm> (informační stránka pro prevenci domácího násilí)
- [http://adresar.statnisprava.cz/ebe/urady.nsf/surad/urad\\_dokumentace\\_a\\_vysetrovani\\_zlocinu\\_komunismu](http://adresar.statnisprava.cz/ebe/urady.nsf/surad/urad_dokumentace_a_vysetrovani_zlocinu_komunismu) (Úřad pro dokumentaci a vyšetřování zločinů komunismu)
- <http://pravo.statnisprava.cz/> (informační přehled institucí státní správy v oblasti práva a zákonů)
- <http://www.helcom.cz/> (Český helsinský výbor - Organizace na ochranu lidských práv a svobod)
- <http://www.lidska-prava.cz/> (Dokumentační středisko pro lidská práva)
- <http://portal.justice.cz/justice/index.nsf/index?OpenPage> (Portál pro informace z oblasti práva)
- [http://dir.seznam.cz/Instituce/Nadace/Pomoc\\_detem/](http://dir.seznam.cz/Instituce/Nadace/Pomoc_detem/) (Nadace a instituce na pomoc dětem)
- <http://www.dolphin.cz/unicef/> (oficiální stránky organizace OSN UNICEF)
- <http://www.fod.cz/> (Fond ohrožených dětí)
- <http://www.kclb.cz/> (Krizové centrum linky bezpečí)
- <http://www.linkabezpeci.cz/index1.htm> (Krizová linka bezpečí pro celou republiku)
- <http://www.msmt.cz/DOMEK/?CAI=2931> (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, část věnovaná prevenci patologických jevů. Najdete tam dokumenty, projekty a směrnice v boji proti negativním jevům mezi mládeží.)
- <http://www.psp.cz/> (Parlament České republiky. Mnoho dokumentů, zákonů, popis legislativního procesu.)
- <http://www.senat.cz/> (oficiální stránky Senátu ČR)
- [http://www.aisis.cz/texty/czech/programy\\_projekty.html](http://www.aisis.cz/texty/czech/programy_projekty.html) (oficiální stránky soutěže Paragraf 11/55)
- <http://profam.cz/> (Společnost pro podporu rodiny)
- <http://www.e-politika.cz/> (Česká společnost pro politické vědy. Velké množství informací z této oblasti: volby, odkazy na politické subjekty.)



- <http://civilsc.tripod.com/> (Sdružení Centrum pro občanskou společnost si klade za cíl podporovat rozvoj a prohlubování občanské společnosti, zvyšovat úroveň informovanosti občanů o aktuálních otázkách a problémech, organizovat diskusní fóra, semináře a přednášky a podporovat aktivní styk svých členů a všech dalších zájemců s podobně zaměřenými sdruženími a jinými institucemi.)
- <http://www.kurakovaplice.cz/> (Stránky MUDr. Zbyňka Mičocha, který se zabývá prevencí nemocí z kouření. Najdete zde spoustu zajímavých informací.)

### 3. CO MUSÍM ZVLÁDNOUT V PŘÍPRAVĚ NA SOUTĚŽ

#### *Cíl*

- zjistit silné stránky členů skupiny
- nácvik sociálních dovedností
- pomoci žákům, aby si uvědomili, co je potřeba zdokonalovat

#### *Pět otázek – přípravná aktivita*

1. Na toto cvičení potřebuje každý žák 15 lístečků (může si na ně napsat svoje jméno, nebo nemusí – dohoda ve třídě předem).
2. Vedoucí musí zdůraznit, že **rozhodování žáků je subjektivní. Neexistují správné nebo špatné odpovědi.** Celá skupina si rozmyslí pět otázek, které nějak souvisejí se silnými stránkami členů skupiny.

Možné otázky:

- Kteří členové skupiny jsou nejobětavější?
- Kteří mají často dobré návrhy?
- Kteří se zvláště starají o dobrou náladu a atmosféru ve skupině?
- Kteří ostatní nejvíce podporují a dodávají odvahy?
- Kteří se starají o pořádek, když dojde k nějakému rozruchu?
- Kteří pracují zvláště konstruktivně?
- Kteří umějí nejlépe uklidnit hádku?
- Kdo vykládá nejlepší vtipy a dělá nejvíce dobrou náladu?
- Kteří studenti by vám nejlépe pomohli při řešení studijních problémů?

3. **Varianta I.**, kdy si žáci psali svoje jméno na lísteček: lektor vyhlásí první otázku a žáci napíší na tři lístky tři jména spolužáků, o kterých si myslí, že splňují dané kritérium, a předají je daným osobám.

#### *Reflexe*

- Kdo dostal nejvíce lístečků?
- Je někdo, kdo nedostal ani jeden lísteček?

- Proč se tak stalo?

**Varianta II.**, kdy lístky nejsou podepsané: lektor vyhlásí otázku a žáci napíší tři jména na lístečky a dají je vedoucímu. Tak to pokračuje dalšími otázkami. Nakonec vedoucí přečte vždy odpovědi na dané otázky.

### **Reflexe**

- Jak jste se cítili, když jste slyšeli svoje jméno? Proč vám to bylo příjemné (< zpětná vazba vytváří náš pocit vlastní hodnoty).
- Ke každé otázce se ptejme, čím toho jednotliví žáci dosahují, že tak působí na své spolužáky?
- Cílem je rozebrat dané způsoby chování a tak žákům pomoci vytvářet si pozitivní chování.

**Na závěr musí vedoucí zdůraznit, že každý člen něčím přispívá. Pokud bychom měli více otázek, všichni členové skupiny něčím pozitivním přispívají. Všichni jsou stejně hodnotní pro danou skupinu.**

### **Příprava na soutěž Paragraf**

Na závěr budeme se žáky diskutovat o tom, jaké vědomosti a dovednosti bude potřebovat žák při přípravě na soutěž Paragraf 11/55 a jak je budeme nacvičovat.

### **Brainstorming**

- Co musí žák umět a vědět, aby obstál v soutěži Paragraf?
- Vedoucí píše postřehy žáků na tabuli.

Společně se žáky prodiskutuje potřebné dovednosti a vědomosti.

1. Co jsou dovednosti a co vědomosti?
2. Jaké jsou mezi nimi rozdíly a jak spolu souvisí?
3. Můžeme tyto vědomosti a dovednosti roztrždit?
4. Jak je budeme získávat a zdokonalovat?

### **Jak vytvoříme akční plán?**

Provedení:

5. Rozdělíme žáky do skupin po 5–6 a dáme jim za úkol připravit akční plán přípravy na soutěž.
6. Každá skupina bude prezentovat svoje názory.
7. Společná diskuse a vytvoření akčního plánu pro celou třídu.
8. Rozdělení úkolů ve skupině.
9. Požádáme někoho ve skupině vypracovat plakát do třídy, kde bude zveřejněn společně vytvořený akční plán.

## 4. HODNOCENÍ

Hodnocení práce žáků a nás učitelů je poslední fází učebního procesu. Jeho cílem je jednak zjistit úspěšnost a účinnost naší práce, jednak dát žákům možnost sebereflexe a hledání cest k jejich zlepšení. Stanovit způsoby hodnocení musíme již v úvodní části naší práce, kdy formulujeme cíle, tedy stanovíme, čeho chceme naší činností dosáhnout, jaká změna má nastat u žáka. Naše hodnocení musí odpovídat těmto kritériím:

1. Cílené
2. Systematické
3. Efektivní
4. Informativní

Proto je důležité, abychom podrobovali naše cíle důkladné analýze. Můžeme k tomu použít známou metodu, která se v podnikatelské sféře běžně používá – SMART.

- S – smysluplné
- M – měřitelné
- A – akceptovatelné
- R – realizovatelné
- T – termínované

Těmto cílům pak musí odpovídat metody a hodnocení, tedy to „M“ – měřitelné.

Protože použité metody musí být rozmanité, i metody hodnocení tomu musí odpovídat. Proto uvádíme několik příkladů různých forem hodnocení.

### ***Příklad hodnocení prezentace***

Škála hodnocení:

1 = minimální (nejvíce negativní hodnocení)

7 = maximální (nejvíce pozitivní hodnocení)

Jméno hodnoceného: .....

Kritéria hodnocení	Počet bodů	Poznámka, doporučení
Zajímavost prezentace pro hodnotitele		
Zaujetí prezentujícího, zápal pro věc		
Vhodnost slovních výrazových prostředků		

Přiměřenost neverbálních projevů		
Srozumitelnost pro hodnotitele		
Logická struktura a návaznost jednotlivých částí prezentace		
Celkový dojem		

***Příklad hodnocení práce na projektu***

[http://vse.kukulich.net/predmety/fis/sa\\_320](http://vse.kukulich.net/predmety/fis/sa_320)

***FORMULACE PROBLÉMU – orientační kritéria hodnocení***

1. Výběr problému (komplexita)
2. Charakteristika situace
3. Podmínky a omezení
4. Kdo přišel s vymezením problému
5. Zpracování (kompletní, konkrétní?)
6. Srozumitelnost/forma
7. Celkový dojem

***NÁVRH A POPIS ŘEŠENÍ PROBLÉMU – orientační kritéria hodnocení***

1. Komplexita (nároky) problému
2. Vazba na formulaci (upřesnění) problému
3. Tvorba variant (originalita, množství)
4. Popis variant (vybrané varianty)
5. Kritéria (způsob) hodnocení
6. Výběr varianty (ev. variabilita řešení)
7. Popis vybrané varianty řešení (flexibilita)
8. Celkový dojem

***DEFINICE INFORMAČNÍ POTŘEBY – orientační kritéria hodnocení***

9. Jak souvisí informační potřeby s definovaným problémem
10. Vazba na řešení problému (popis variant)
11. Podpora znalostí pro formulaci/řešení
12. Informační zdroje/metody získání dat
13. Vlastnosti (validita, cena, povaha)
14. Obsah: úplnost pokrytí – konkrétní údaje
15. Forma zpracování (přehled)
16. Celkový dojem

### ***Příklad hodnocení skupiny***

Hodnocení práce skupiny

- Jak jsme si práci zorganizovali?
- Rozdělili jsme si úlohy?
- Řídil někdo naši práci? Kdo?
- Jak jsme pracovali?
- Zapojili se všichni? Jakým dílem?
- Drželi jsme se zadání, nebo jsme "odbíhali"?
- Kdo přispěl výrazným dílem k výsledku práce skupiny?
- Jak jsme spokojeni se svou prací?
- Udělali bychom něco jinak? Proč?

### ***Sebehodnocení při skupinové práci***

- Jak a čím jsem přispěl k výsledku práce skupiny?
- Jak jsem se cítil (a) při skupinové práci?
- Co jsem si uvědomil (a) při naší práci?

### ***Hodnocení krátkého písemného textu, novinového článku***

***Kritéria:***

Vynikající

- Na začátku článku je čtenář uveden do situace.
- Již v úvodu článek vyjadřuje jednoznačný názor na věc.
- Článek obsahuje podklady, které dostatečně vysvětlují zaujímané stanovisko.
- Článek obsahuje alespoň tři pádné důvody, které vysvětlují toto stanovisko.
- Každý z těchto důvodů je adekvátní zamýšlenému posluchači.
- Pisatel plynule přechází mezi jednotlivými důvody.
- Závěr článku shrnuje pisatelova tvrzení.
- Závěr článku doporučuje zřetelný a vhodný další postup.
- Článek je velmi přesvědčivý.
- Autor používá správnou gramatiku a pravopis.

***Dobrý***

- Na začátku článku je čtenář uveden do situace.
- Již v úvodu článek vyjadřuje názor na věc, ne však dostatečně jasně.
- Článek obsahuje nějaké podklady, které vysvětlují zaujímané stanovisko.
- Článek obsahuje alespoň dva pádné důvody, které vysvětlují toto stanovisko, a alespoň jeden, který tak nečiní.
- Dva z těchto důvodů jsou adekvátní zamýšlenému posluchači.

- Pisatel přechází mezi jednotlivými důvody.
- Závěr článku shrnuje většinu pisatelových tvrzení.
- Závěr článku doporučuje vhodný další postup.
- Článek je nějak přesvědčivý.
- Článek obsahuje pár gramatických a pravopisných chyb.

### **Uspokojivý**

- Na začátku článku není čtenář uveden do situace.
- Článek vyjadřuje poněkud zmatený názor na věc.
- Článek obsahuje velmi málo podkladů, které vysvětlují zaujímané stanovisko.
- Článek obsahuje pouze jeden pádný důvod, který vysvětluje toto stanovisko.
- Většina z předkládaných důvodů není adekvátní zamýšlenému posluchači.
- Přechody mezi jednotlivými důvody nejsou dost zřejmé.
- Závěr článku shrnuje pouze část pisatelových tvrzení.
- Závěr článku nenavrhuje jasný další vhodný postup.
- Článek není průkazně přesvědčivý.
- Článek obsahuje několik gramatických a pravopisných chyb.

### **Neuspokojivý:**

- Článek začíná bez jasného úvodu.
- Článek nevyjadřuje názor na věc nebo vyjadřuje takový, který nelze snadno rozpoznat.
- Článek neobsahuje podklady, které vysvětlují zaujímané stanovisko.
- Článek neobsahuje žádné pádné důvody, které by vysvětlovaly nějaké stanovisko.
- Předkládané důvody nejsou adekvátní zamýšlenému posluchači.
- V článku nejsou žádné názorové linie.
- Závěr článku neshrnuje ani nevyjasňuje pisatelovo stanovisko.
- Závěr článku nenavrhuje žádný další vhodný postup.
- Článek není přesvědčivý.
- Článek obsahuje mnoho gramatických a pravopisných chyb.

### **Řešení problému**

#### ***Jak hodnotí tuto kompetenci výzkumy PISA***

RNDr. Jana Straková

*Příspěvek do sborníku Konference oborové didaktiky*

*v pregraduálním učitelském studiu, Pedagogická fakulta MU, Brno, září 2004*

Rámcový program klade důraz na rozvíjení dovedností užitečných v praktickém životě a rozvíjení mezipředmětových vazeb. V této oblasti můžeme nalézt inspiraci **v problémových úlohách**, které byly zařazeny do výzkumu PISA v roce 2003. Představují užitečný nástroj pro rozvíjení kompetencí, které nejsou bezprostředně svázány s jednotlivými vyučovacími předměty, ale jsou potřebné pro každodenní život **a řešení pracovních problémů a situací. Koncepte vychází z poznání, že řešení jakéhokoli problému sestává z několika fází, které vyžadují specifické dovednosti.**

## **Porozumění problému**

- Žák musí porozumět zadání problému. Ve výzkumu PISA jsou problémy zadávány písemnou formou, jedná se tedy o porozumění textu, získávání informací, propojení informací z různých zdrojů, porozumění důležitým pojmům, využití známé informace k porozumění nové informaci.
- Stanovení významných prvků a jejich vzájemných vztahů
- Žák musí rozhodnout, které proměnné jsou důležité a které nikoliv, stanovit hypotézy, získat, uspořádat, zvážit a kriticky zhodnotit informaci na základě kontextu.
- Znázornění
- Řešení úlohy mnohdy napomáhá její znázornění. Žák musí vytvořit tabulkové, grafické, symbolické nebo verbální znázornění, aplikovat předem dané znázornění při řešení problému, přecházet od jednoho formátu znázornění ke druhému.

## **Řešení problému**

Způsob řešení problému závisí na typu úlohy. Ve výzkumu PISA byly použity 3 typy úloh: rozhodování (výběr nejlepší alternativy splňující dané podmínky), odstraňování chyb (porozumění funkci přístroje/systému a jeho "oprava"), systémová analýza a projektování (navržení systému, který bude splňovat určité podmínky, vykonávat určité funkce).

## **Hodnocení a prezentace řešení problému**

Žák musí pracovat s doplňujícími informacemi, zvažovat svá řešení z různých úhlů pohledu tak, aby tato řešení mohl případně přepracovat, hodnotit svá rozhodnutí, prezentovat svá řešení včetně výběru vhodných slovních vyjádření.

Problémové úlohy mají z hlediska naší kurikulární reformy přednost v tom, že nutí učitele opustit zaběhanou strukturu jeho předmětu a rozvíjet předmětové dovednosti v nových, zcela neobvyklých souvislostech. Uvádíme ukázkovou úlohu pro každý využitý typ.

### ***Nakresli obličej***

Zdroj: KJAERGAARD, Eigil, Martineniene, Rima. Pětkrát hurá demokracii. O demokracii v každodenní praxi školy. Praha: Strom, 1997, str. 67, Upravil Jan Zouhar.

#### ***Cíl***

- hodnocení práce samotnými žáky
- sebereflexe

#### ***Potřeby***

Papír A4, tužka

#### ***Instrukce***

**(Malujme obličej na tabuli nebo flipchart, aby studenti lépe pochopili.)**



Vezměte si papír a tužku a sedněte si tak, abyste mohli kreslit. Zavřete oči a zkuste si projít před svým vnitřním zrakem celou naši práci. Uvědomte si, jak jste ji prožívali, jak jste se do ní zapojovali.

1–2 minuty necháme žáky reflektovat.

Nyní otevřete oči, vezměte si tužku a budeme kreslit obličej. Nebude to však obyčejný obličej, ale bude se v něm zračit to, co jsme dělali a prožívali v minulých minutách.

1. Nakreslete doprostřed papíru ovál, který by připomínal obličej.
2. Nyní si označíme jednotlivé poloviny. Nalevo napište nad obličej P – pravá strana, na pravou stranu napište L – levá strana. Obličej je tedy situován tak, jak se vy díváte na svět. Své hodnocení vyjádříme tak, že jednotlivou součást obličeje nakreslíme buď malou (nebo vůbec), nebo naopak velkou.
3. A teď začneme kreslit: Začneme ušima. Jak jste poslouchali? Vyjádříme to pravým uchem.
4. Levé ucho: Stála výuka za poslouchání?
5. Levé oko: Jak srozumitelné pro tebe bylo vyučování (co učitel říkal, ukazoval aj.)?
6. Ústa: Jak jsi byl spokojen s tím, co jsi věděl a říkal?
7. Nos: Kolik nového jsi "vyčlenil" pro své další vzdělání a do svého života?
8. Vlasy: Jak moc se ti při vyučování "zježily vlasy na hlavě" zvědavostí? Jak moc tě vyučování zaujalo?
9. Nyní si obrázky vyvěsíme (necháme čas, aby se žáci seznámili s jednotlivými obrázky).

### **První varianta**

Učitel řekne

***Možná že jeden z vás nebo všichni budou chtít říci, co nebylo tak docela v pořádku. Jestli to říci nechcete, nic se neděje, ale velmi by mi pomohlo, kdybyste vystoupili a řekli svůj názor. Nemusíte se bát, že bych se zlobil nebo někoho trestal, protože z toho se všichni můžeme poučit.***

### **Druhá varianta**

Pro skupinu, se kterou ještě nemáme dostatečný kontakt a vzájemnou důvěru. Společně projdeme a budeme diskutovat o tom, jaké odpovědi převažují u jednotlivých odpovědí a proč tomu tak je.

**Zde nejde o hodnocení konkrétního žáka, ale o celkové výsledky hodnocení žáků.**

**Vedeme potom diskusi o výsledcích a ptáme se: Proč si myslíte, že většina odpověděla tak a tak? Žáci pak nemusí vystoupit ze své anonymity, ale "pokoušejí se interpretovat" výsledky. Mohou se tak cítit bezpečněji a nebát se zaujmout vlastní názor.**

### **Seznam literatury k hodnocení**

SCHIMUNEK, F. -P.: Slovní hodnocení. Praha: Portál, 1994

SLAVÍK, J.: Hodnocení v současné škole. Praha: Portál, 1999

KOLÁŘ, Z., ŠIKULOVÁ, R.: Hodnocení žáků. Praha: Grada, 2005

MacBEATH, J., SCHRATZ, M., a kol.: Serena aneb autoevaluace škol v Evropě. Žďár nad Sázavou: Fakta, 2006

## **5. METODY PRÁCE**

Celý projekt je založen na interaktivních metodách, skupinové práci, práci s informačními zdroji. Z toho vyplývá, že učitel bude nucen hledat rozmanité formy práce, které by tato kritéria naplňovala.

Pokusme se ve stručnosti shrnout metody, jež se zdají pro tuto oblast nejvhodnější.

### ***Brainstorming***

Brainstorming je metodou týmového řešení problému. Skupina dostane přesně formulovaný problém, který se pokouší vyřešit všemi možnými nápady, jež se zapisují na flip. Je zakázáno jakékoliv nápady hodnotit. Při brainstormingu jsou si všichni řešitelé naprosto rovni, sezení by mělo připomínat přátelské posezení.

Skupinu vede moderátor (učitel či vybraný žák), který má úlohu zapisovatele.

Až účastníci vysloví všechny své nápady na řešení – i na první pohled fantastické – nastane druhá fáze, která spočívá v tom, že se všechny nápady podrobují zkoumání, zda umožňují určitým způsobem vyřešit problém.

### ***Brainpool***

Brainpool je podobná metoda jako brainstorming. Je založena na principu asociace. Její výhoda je v tom, že pomocí písemného formulování myšlenek dospívá k myšlenkově intenzivnějšímu vypořádání s problémem, což obecně vede ke konkrétnějším, a tím ke kvalitativně lepším způsobům řešení. Na druhé straně je tato metoda kvůli písemnému formulování méně spontánní. V důsledku intrapersonálního hodnocení (sebekritiky) jednotlivce může dojít ke ztrátě cenných nápadů, protože budou hned při svém zrodu zavrženy jako neproveditelné.

### ***Hraní rolí***

Žáci jsou rozděleni do pracovních skupin a jsou jim stanoveny připravené role nebo si je sami vymýšlejí a připravují si scénář. Žáci si rozdělí za pomoci učitele jednotlivé role. Délka jednotlivých scének je závislá na typu cvičení. Po přehrání rolí žáci vyjádří své pocity, obtížná místa cvičení, zhodnotí náročnost jednotlivých rolí na provedení, zhodnotí věrnost ztvárnění jednotlivých postav ostatními žáky. Učitel provede reflexi a vede žáky k formulování obecnější zkušenosti. Na závěr zhodnotí učitel výsledky práce, v případě potřeby vysvětlí žákům význam některých zadaných situací, vyhodnotí činnost skupin.

### ***Každý učí každého***

Metoda převzatá z programu RWCT. Žáci řeší ve skupinách určité úkoly. Z těchto původních skupin se pak vytvoří nové tak, aby v každé nové skupině byl jeden člen původní skupiny. Potom každý "expert" učí své vrstevníky ten úkol, který řešil v původní skupině.

### ***Mediace***

Mediace je metoda řešení konfliktu mezi dvěma stranami pomocí třetího, který řídí proces a vede obě strany k vzájemnému pochopení, stanovení podstaty sporu a hledání řešení, jež by vyhovovalo oběma stranám. Na závěr se sepíše dohoda o vyřešení konfliktu

### ***Modelové situace***

Modelové situace navozují určité konkrétní situace, které žáci musí řešit.

### ***Myšlenkové mapy***

Myšlenková mapa se tvoří jako obraz struktury dané problematiky, kdy základní téma je uprostřed a od něho se odvíjejí dílčí témata. Metodu mentálního mapování můžeme použít ve většině vyučovacích předmětů jako metodu úvodní motivace, hodnocení znalostí žáků, závěrečného shrnutí informací. Metoda je také vhodná pro řešení problému v jeho počáteční fázi, kdy se snažíme zjistit všechny dílčí problémy a složky. Dále je metoda velmi vhodná při vlastním procesu učení tím, že pomáhá zpřesňovat myšlení, jeho převáděním do zrakové podoby pomáhá seřadit a uspořádat nové poznatky, je to také výborná metoda k řešení problémových úloh a situací.

### ***Názorová škála***

Názorová škála je zvláště vhodná metoda pro diskusi o etických a hodnotových sporech. Žáci se rozestaví na pomyslnou čáru, kde na obou koncích jsou krajní postoje či řešení. Pak se vede diskuse a žáci se mohou na pomyslné čáře posunovat podle toho, jak je diskuse o dané otázce ovlivnila.

### ***Práce v malých skupinách***

Skupinová práce je velmi efektivní metoda práce, která spočívá ve vytvoření malých skupin (maximálně 6 žáků), kteří pracují na společném úkolu. Musí si stanovit postup, rozdělit úkoly a nakonec zhodnotit svou práci. Proto se v této metodě výrazně projevují prvky sociální kompetence a osobnostní a sociální výchovy: Je však nutné předem se žáky probrat pravidla práce ve skupinách a kritéria hodnocení práce jednotlivce ve skupině a celé skupiny.

### ***Projekt***

Projekt je velká učební strategie, která je časově náročná, ale velmi účinná. Žáci si stanoví určitý problém, navrhnu postup řešení a své výsledky nakonec prezentují formou veřejné prezentace či portfolia. V projektu je však mnoho úskalí, a proto je dobré nejprve se pokusit o menší projekt. (V kapitole o hodnocení naleznete příklad metodiky hodnocení projektu.)

### ***Simulovaný soud***

Simulovaný soud je napodobením skutečného soudního jednání. Lze jej použít při probírání jednotlivých oblastí práva, podrobit soudu určité historické události s jejich aktéry. Tato metoda vede žáky k lepšímu pochopení různých aspektů právního systému, učí je kriticky posuzovat názory druhých a srozumitelně vysvětlovat svá stanoviska.

### ***Soud ve trojici***

Obdoba simulovaného soudu, kdy jsou žáci rozděleni na státní zástupce, soudce a advokáta a řeší sami určitý právní problém. Potom probíhá společná diskuse o jednotlivých rozhodnutích a reflexe toho, jak se cítili v jednotlivých rolích.

### ***Učení praxí***

Školy mohou žákům nabízet příležitost, aby se z vlastní zkušenosti seznámili s odpovědným občanským chováním a vyzkoušeli si je v praxi nejen v denním životě školy, nýbrž i v životě místní obce. Souvisí to s nastavováním demokratického klimatu ve škole a třídě. Je to především školní parlament, třídní samospráva, městský školní parlament, projekt Občan, podílení se na dobročinných akcích a sbírkách, jako je např. Světluška. Jinou formou je exkurze na zasedání obecní rady. V občasně době je možnost zapojit se do simulovaného parlamentu republiky.

### ***Vyjednávání v konfliktu***

Diskuse menší skupiny lidí, která řeší daný problém. Je vhodné si předem připomenout pravidla diskuse, popřípadě určit facilitátora, který bude mít na starosti formální průběh diskuse.

### ***Zkoumání***

Zkoumání je heuristická metoda, kdy žáci musí sami získat odpovědi na určité problémy buď v literatuře, na internetu, nebo konkrétním zkoumáním určitého problému. Například je možné sledovat na jednotlivých jednáních obecní rady, jak se členové zapojují do debat obecního zastupitelstva.

## **6. ŠKOLNÍ PARLAMENT**

metodický materiál v kostce

### **1. Co můžete očekávat od činnosti školního parlamentu**

#### ***Vedení školy***

Naplnění trendů

- Bílá kniha o mládeži (Participace mládeže).
- Národní program rozvoje vzdělávání v České republice – Bílá kniha.
- Zpráva o školství v kraji na počátku tisíciletí. ŠP přispěje k dobré image školy.
  - participace dětí na plánu rozvoje školy
  - návaznost školního parlamentu na městský dětský parlament, jednání dětí s vedením radnice a se zástupci představitelů městských organizací a institucí

#### ***Pedagogové***

- nové nápady, postřehy a jiný úhel pohledu na věci kolem nás – očima dětí

- adekvátní komunikace žáků s pedagogy a s vedením školy nad řešením případných problémů ve škole
- sounáležitost žáků ke škole
- zvýšený zájem žáků o fungování, vizuální vzhled školy apod.
- iniciativa samotných žáků na konkrétních aktivitách a akcích ve škole
- prostřednictvím dětí oslovíte a získáte si i rodiče

### ***Žáci***

- žáci mohou uplatnit či si rozšíří své dovednosti, schopnosti, získají zkušenosti
- naučí se jednat a komunikovat s dospělými, umožní jim to náhled do světa dospělých
- dospělé budou brát jako partnery
- sami žáci se budou podílet na řešení některých situací, problémů, jež škola má

## **2. Jak založit školní parlament (dále jen ŠP)**

Rozhodnout se, kdo by měl ŠP tvořit

- zástupci z každé třídy
- volení dvou zástupců za jeden ročník
- volba zástupců z 1. a 2. stupně
- vyzvat zájemce, ať přijdou na 1. diskusní setkání, a pokud budou souhlasit, stanou se tak po dobu jednoho školního roku radou či parlamentem, jež bude zastupovat děti; v příštím roce, poté co by aktivita školní parlament byla známa, by se uspořádaly volby;
- důležité je ujasnit si ideální počet "křesel" ve ŠP, podle velikosti školy apod.

### ***Technické provedení voleb***

- vytvořit hlasovací lístky (měly by obsahovat jméno, příjmení, stupeň, třídu)
- připravit si volební urnu – stačí obyčejná kartónová krabice, umístit ji na místo, které je všem známé (např. před jídelnu apod.)
- mít připravené seznamy dětí ze tříd a službu u volební urny, která bude odškrtnávat voliče a zároveň jim vydávat volební lístky
- s aktivitou ŠP a s volebním řádem lze žáky seznámit školním rozhlasem
- volební řád by měl obsahovat:
  - časy, kdy je možné volit
  - kde se volí
  - co musím udělat, abych mohl někoho zvolit (vyplnit volební lístek)
  - koho mohu volit (např. mohu navrhnout až 3 osoby z našeho stupně, ročníku, třídy apod.)
  - dny, ve kterých probíhají volby
  - volební komise (dobrovolníci) ze školy během jednoho dne spočítají hlasy, obejdou vítěze voleb, zda kandidaturu přijímají, a následně

vyhlásí výsledky rozhlasem + vyvěsí seznam členů parlamentu na nástěnku

### ***Technické provedení diskusního setkání (varianty bez voleb)***

- zvolit vhodné téma k diskusi (pro všechny věkové skupiny uchopitelné)
- prostřednictvím rozhlasu, plakátů a osobních pozvánek
- pozvat žáky na toto setkání
- dobře připravit průběh diskusního setkání (drobné aktivity na seznámení, práce ve skupinách, představit jim myšlenku ŠP – tzn. těchto setkávání)
- se souhlasem vytvořit databázi z účastníků, kteří budou
- chtít v aktivitě pokračovat pod hlavičkou školní parlament

### ***3. Osobnost koordinátora***

- flexibilní člověk
- přirozená autorita pro děti i pro pedagogické pracovníky
- umí použít netradiční techniky, formy učení (využívání skupinové práce, simulační hry, moderátor apod.)
- organizačně schopný (koordinovat aktivity dětí apod.)
- "spojka", dokáže vhodnými prostředky propojit výstupy a činnost dětí ze ŠP s cíli a záměry ve vedení školy, případně v obecním zastupitelstvu a naopak
- otevřen dalšímu vzdělávání a zdokonalování ve svých dovednostech

### ***4. Dobře koordinovat = motivovat členy ŠK***

K dobré motivaci přispívá nejen partnerský přístup koordinátora a dospělých k žákům, ale zejména i netradiční formy a techniky práce.

Používání forem

- diskusní zasedání (v kruhu, na poradách i s pedagogy)
- práce ve skupinách
- prezentace práce ŠP a školy (např. na školní akademii, konferenci, na soutěžích)
- diskusní setkání – kulaté stoly pro žáky školy

Používání netradičních technik

- používání analýzy SWOT
- brainstorming
- moderační techniky
- simulační hry

### ***7. ŽÁKOVSKÁ SAMOSPRÁVA***

Pokud se setkáváme v pedagogické praxi s pojmy žákovská samospráva, žákovská rada, parlament či studentský senát, není to žádná vymoženost dnešní doby, ale ani

naopak něco přežitého z minulých let. Jak se zdá, všechno už tady jednou bylo. Myšlenka samosprávnosti existuje zřejmě odedávna, jen se rozmanitým způsobem proměňuje, tak jak míjejí staletí a mění se myšlení lidí.

### ***Prvky samosprávnosti***

První žákovské samosprávné prvky lze najít již v době antiky. Dokladem toho jsou starořecké nápisy, které vypovídají o existenci tzv. žákovských sdružení. Tato sdružení se scházela k občasným poradám, aby se vyjádřily díky nebo odhlasovaly odměny oblíbenému učiteli. K prvkům samosprávnosti patří i právo volby rektora, které využívali studenti na prvních středověkých univerzitách, zvláště v Itálii.

### ***Náznaky žákovské samosprávy v 16. století***

Pokračovatelem myšlenek samosprávnosti byl v 16. stol. Jan Sturm (1507–1589), rektor štrasburský, který zavedl tzv. školní úředníky, aby hlídali kázeň svých spolužáků. Školní úředníky popsal v jedné ze svých historických knih Z. Winter. Žáci plnili povinnosti vyplývající z úřadu, který jim byl svěřen po určitou dobu. Náplň jednotlivých úřadů obsahovala běžné služby, např. péči o tabuli, čistotu třídy, přinášení pomůcek, zaznamenávání absence, ale také s sebou nesla starost o každodenní provoz celé školy. Žáci se střídali např. v otevírání školy, v zajišťování topiva, stravování, ubytování, dbali na hygienu kontrolováním oděvu, loží atd. Bohužel se mezi těmito úřady objevilo i žalování a donášení učitelům nebo právo studentů vykonávat tělesné tresty na svých spolužácích.

J. A. Komenský: *"...učit ne pro školu, nýbrž pro život."*

Od zmiňovaného Sturma se učili školní správcové po celé střední Evropě. Není tedy divu, že od něho čerpal i J. A. Komenský. Ten zastával názor, že je nutné vychovávat žáky pro život ve společnosti tím, že škola převezme na sebe podobu obce (srov. Vybrané spisy J. A. Komenského, sv. II., 1960, s. 51). Na potocké škole měl proto desátníky (decuriones), kteří byli voleni samotnými žáky. Komenský, stejně tak jako před ním jezuité, vedl své žáky k nacvičování různých divadelních představení, která se později stala nenahraditelným prvkem žákovské samosprávy v době reformní pedagogiky.

### ***Americké pokusy z konce 19. století***

Velký posun vpřed znamenaly pro žákovskou samosprávu americké pokusy a experimenty z konce 19. století, o které se zasloužil učitel Wilson L. Gill. V New Yorku roku 1897 poprvé zorganizoval tzv. systém školních úřadů, které zastávali žáci. Dohlíželi na řádnou školní docházku, kázeň, čistotu ve škole a ochranu proti požárům. Žákovská instituce se přes počáteční nedůvěru neobyčejně osvědčila a o Gillovy pokusy se začaly zajímat vládní orgány, vědci i státníci. Podobné školské obce se organizovaly na Filipínách, Kubě, a především ve všech větších severoamerických a také anglických školách.

### ***Evropské snahy z přelomu 19. a 20. století***

V Evropě se žákovská samospráva dostala do mnohých švýcarských škol, objevila se na Rusi a v Bulharsku. Ve Francii pokusy ztroskotaly pro odpor samotných žáků. V Rakousku byl nejznámější pokus K. Prodingera z roku 1909 na gymnáziu v Pulji. Instituce se mu výborně osvědčila, zvláště když zmizely disciplinární poklesky a zlepšil se pořádek na chodbách i venku. Bohužel Prodingeraův pokus rozbili jeho kolegové, kteří jeho snahy zesměšňovali a podřývali. Navzdory tomu v návrhu nového disciplinárního řádu pro střední rakouské školy před první světovou válkou byly doporučeny pokusy o žákovskou samosprávu právě po puljském vzoru.

### ***Období pedagogického reformismu***

Nové ovzduší pro žákovskou samosprávu nastalo v období pedagogického reformismu na přelomu 19. a 20. století. Reformní pedagogy z celého světa (např. J. Dewey, H. Parkhurstová, S. W. Washburne, M. Montessoriová) spojovala kritika tzv. tradiční školy, které vytýkali přílišný herbartismus. S novými názory a pohledy na výchovu se vytvořil i prostor pro žákovskou samosprávu, která byla součástí mnohých prvních reformních škol v zahraničí. Například škola v Abbotsholme (Anglie), kterou v roce 1889 založil Cecil Reddie, měla žákovskou samosprávu jako prostředek sociální výchovy atd.

Jak ukazuje průřez dějinami, snahy učitelů zapojit své žáky do edukační činnosti, ať už vykonáváním různých služeb s cílem udržet kázeň ve škole nebo možností studentů volit, odměňovat, nebo dokonce hodnotit učitele, zde byla odedávna.

### ***První žákovské samosprávy u nás***

První pokusy s žákovskou samosprávou u nás se objevily kolem roku 1905 např. na reálce v Žižkově, v internátu učitelského ústavu v Polské Ostravě, později v Lipníku, Orlově a Chrudimi. Ve dvacátých letech působil v Praze v Jedličkově ústavu pro tělesně postižené pedagog Augustin Bartoš. Díky tomu, že podrobně písemně zaznamenal celý vývoj utváření dětské samosprávy, máme jasný doklad o tom, že tyto samosprávné aktivity lze konkrétně realizovat a vedou k dosažení výchovných cílů. Také Václav Příhoda, jeden z představitelů reformní pedagogiky u nás, přikládal žákovské samosprávě značný výchovný význam a pokládal ji za hlavní výchovný prostředek k dosažení cíle školy, kterým byla výchova "sociálního gentlemana".

Od 1. září roku 1929 zahájily svou činnost pokusné školy v Praze (v Nuslích, Michli a Hostivaři), v Humpolci a ve Zlíně, ve kterých se stala žákovská samospráva nejživotnějším útvarem, připravujícím žáky na plnění společenských povinností a na postupný přechod ze školy do občanského života. Žákovská samospráva se prolínala s životem celé školy. Měla svoji organizační strukturu, zajišťovala zájmovou činnost formou klubů, pořádala týdenní humorně zaměřené kampaně k dodržování určených pravidel, organizovala žákovská shromáždění, která tematicky spojovala jednotlivé vyučovací hodiny, podílela se na vzniku školního časopisu, ročenek, znaku školy včetně její vlajky a hymny. Za těmito reformními pokusy stojí jména učitelů např. R. Nekoly, A. Kantové, J. Kosiny, S. Vrány a dalších.

O tom, že ve 30. letech stála žákovská samospráva v popředí zájmu mnohých učitelů, např. J. Justa, B. Macha nebo O. Zatloukalové atd., svědčí řada jejich článků v odborných časopisech. Slibně se rozvíjející činnost škol bohužel přerušila druhá světová válka. Po osvobození pak začala žákovská samospráva opět nabírat dech. V roce 1947 se objevila ojedinělá publikace Vladimíra Konvičky, s názvem Žákovská samospráva. Bohužel byla zároveň i poslední, která o tomto tématu vůbec kdy vyšla. Autorovi se v ní podařila syntéza dosavadní teorie a praxe žákovské samosprávy.



Ještě téhož roku byla žákovská samospráva oficiálně zavedena do všech škol Československé republiky.

### ***Stav žákovské samosprávy po roce 1948***

Netrvalo dlouho a po únoru 1948 a následném zavedení socialistické výchovy začaly do práce žákovské samosprávy pronikat prvky sovětské pedagogiky, která, přestože byla činnosti žákovské samosprávy nakloněna, nezabránila jejímu zrušení v roce 1954. Její práva a povinnosti byly přeneseny na pionýrské skupiny a školské organizace Československého svazu mládeže. Potřeba této žákovské aktivity vznikla až v roce 1968 v souvislosti se zmenšováním členské základny PO a převedením činnosti pionýrských oddílů a skupin do mimoškolních zařízení.

Ministerstvo školství ve Směrnících pro školní rok 1968/69 stanovuje, aby se zřizovaly třídní samosprávy. Nic víc, nic míň. Opět se objevují články učitelů k této problematice. Významnou úlohu zde sehrál Rudolf Opata, který včas alarmoval otázkou, zda a na jaké základně lze zajistit účast žáků na řízení výchovně vzdělávacího procesu. Vracel se k V. Příhodovi, pozitivně hodnotil výsledky pražských pokusných škol a znovu připomněl hlavní myšlenky V. Konvičky. Rovněž vhodně vyzdvihl kladný vliv žákovské samosprávy na rozvoj členské základny PO SSM, což samotné věci značně pomohlo. Navíc se mohl s jistotou opřít o výsledky experimentů zaměřených na propojenost žákovské samosprávy s rozvojem mimotřídní zájmové činnosti žáků, které přinesly pozitivní změny v aktivitě jednotlivých žáků.

Další zásah provedlo ministerstvo školství v roce 1972, kdy vyšel Metodický návod k organizaci a činnosti žákovské samosprávy na základních devítiletých školách. V roce 1985 byl MŠ ČR tento metodický návod v podstatě zrušen zahrnutím mezi pokyny, jimiž se nadále netřeba řídit. Tento stav trvá doposud.

### ***Stav žákovské samosprávy po roce 1989***

Po roce 1989 s nástupem demokracie se v otázce žákovské samosprávy, kromě rozšíření samotného pojmu na termíny parlament školy, senát nebo studentská rada, nic nezměnilo. Alespoň ne ze strany MŠMT. Dokonce ani v literatuře, kromě výstižně zpracovaného hesla L. Novotné "žákovská samospráva" v knize Vedení školy nakladatelství Raabe z roku 1996, není zaznamenána žádná změna. Samotný vědecký výzkum o výskytu a práci žákovské samosprávy chybí. Existují však průzkumy a ankety, z nichž nejnovější jsou od J. Šturmy z Univerzity Hradec Králové.

V souvislosti s Úmluvou o právech dítěte se stala velmi aktuální oblast participace. Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové v roce 1999 uspořádala pracovní seminář s názvem Práva a participace dětí v rodině, ve škole a ve veřejném životě. Z tohoto semináře vzešly konkrétní úkoly postupně vytvářet tzv. metodická a poradní centra regionálního charakteru při vysokých i vyšších středních školách a jejich pedagogických fakultách. Centra (MPC) by sledovala veškerou participaci dětí a mládeže. Konkrétně pro žákovskou samosprávu si vytyčila úkoly v pilotáži a mapování současného stavu funkčních dětských a žákovských samosprávných útvarů a ve vytvoření adresáře těchto samosprávných struktur.

V pozadí nezůstává ani Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, která dne 26. 3. 2002 pořádá celostátní pracovní seminář s názvem Aktuální problémy žákovské samosprávy. Na tento seminář jsou pozváni všichni, kteří se zajímají o problematiku žákovských samospráv ve školách, aby se tak podpořila spolupráce mezi školami i vědeckými pracovišti. Jsme přesvědčeni, že v naší republice existují školy, které mají jisté zkušenosti s žákovskou samosprávou. Proto je nutné, aby se ti, kteří se na svých školách pokoušejí o něco podobného, podělili o své zkušenosti, nápady, ale i pochybnosti s ostatními.

## 7. VÝCHOVA DEMOKRATICKÉHO OBČANA

### Vědomosti

- Porozuměl principu občanská společnost
- Rozumí demokratickým principům
- Rozumí a aplikuje demokratické principy v každodenním životě školy
- Rozumí formám participace žáků na životě místní komunity
- Rozumí, jak je spojena škola se správními orgány a institucemi v obci
- Rozumí pojmu občanství a dovede jej aktivně aplikovat
- Rozumí pojmu lidská práva
- Aplikuje principy lidských práv ve svém životě
- Rozumí principům demokratického politického systému
- Rozumí principům soužití s minoritami
- Rozumí principům volebních systémů v naší zemi
- Rozumí systému samosprávy
- Rozumí a odlišuje politický systém demokratický, diktatury a anarchie
- Analyzuje jednotlivé druhy chování z hlediska principů právního vědomí
- Popíše jednotlivé složky nejvyšší státní moci – exekutiva, justice, legislativa

### Dovednosti

- Participuje na rozhodnutích celku s vědomím odpovědnosti a důsledků
- Prezentuje svá stanoviska věcně a argumentačně správně
- Jedná zodpovědně v běžných občanských situacích: volby, petice, žádosti
- Řeší své konflikty demokratickým způsobem

### Postoje

- Zaujímá aktivní postoj v obhajování a dodržování lidských práv a svobod
- Zaujímá otevřený, aktivní a zainteresovaný postoj v životě
- Projevuje úctu k zákonu
- Je disciplinovaný a sebekritický
- Má přiměřenou sebedůvěru, samostatnost a angažovanost
- Přijímá základní hodnoty, jako je spravedlnost, svoboda, solidarita, tolerance a odpovědnost
- Hodnotí a zaujímá vlastní stanoviska v pluralitě názorů
- Přijímá ohleduplnost a ochotu pomáhat zejména slabším jako hodnotu

## SEZNAM LITERATURY

- BANFIELD, E. C.: Občanské ctnosti. Praha: Victoria Publishing, 1995  
BEETHAM, D., BOYLE, K.: Úvod do demokracie. Praha: UNESCO, 1996
- BERAN V.: Jak na žákovskou samosprávnou demokracii. Učitel'ské listy, roč. IX, 2001/2, č. 3, příloha I-II
- BŮŽEK, A.: Žákovská samospráva jako významný prostředek mravní a občanské výchovy. In: Práva a participace dětí v rodině, ve škole a ve veřejném životě. Hradec Králové: Gaudeamus, 1999, s. 9–15, ISBN 80–7041-07-X
- DAHL, R.: Demokracie a její kritici. Praha: Victoria Publishing, 1989
- DAHL, R.: O demokracii. Průvodce pro občany. Praha: Portál, 2001  
Dostálová, R. (ved. kol.): Civitas. Text pro učitele občanské výchovy. Praha: ISV nakl., 2001
- JANIŠ, K., ŠTURMA, J.: Práva a participace dětí v rodině, ve škole a ve veřejném životě. Sborník z pracovního semináře konaného 21. 4. 1999. Hradec Králové: Gaudeamus, 1999. ISBN 80-7041-507-X
- KÁDNER, O.: Základy obecné pedagogiky III. Praha: Česká grafická unie, 1926
- KJAERGAARD, Eigil, Martineniene, Rima.: Pětkrát hurá demokracii. O demokracii v každodenní praxi školy. Praha: Strom, 1997
- Kolektiv, Nové horizonty výchovy k občanství. Olomouc: UP, 2001
- KONVIČKA, V.: Žákovská samospráva. 1. vyd. Brno: Komenium, 1947
- KOPŘIVA, P.: Komunitní kruh a škola - I. část. Učitel'ské listy, roč. IX, 2001/2 č. 2, str. 9-10
- KOPŘIVA, P.: Komunitní kruh a škola - II. část. Učitel'ské listy, roč. IX, 2001/2 č. 3, str. 10-11
- KUNC, J. (redakce). Demokracie a ústavnost. Praha: UK, 1996
- Opata, R.: Celodenní výchovný systém. 1. vyd. Praha: SPN, 1973
- ŠTURMA, J. SKLENÁŘOVÁ, R.: K historii a problematice žákovské organizace v našich školách. In: Sborník Pedagogické fakulty v Hradci Králové XLVIII. Pedagogika-psycho-logie. 1. vyd. Praha: SPN, 1987
- Vybrané spisy J. Á. Komenského. Sv. II, Praha: SPN, 1960
- Výchova k demokracii, konstitucionalismu a občanství. Sborník z Letní školy pro učitele OV a ZSV 1998. Olomouc: Univ. Palackého, 1998
- WINTER, Z.: Život a učení na partikulárních školách v Čechách v XV. a XVI. stol. Praha: Česká akademie pro vědy, slovesnost a umění, 1901
- ZOUHAR, J., kol.: Metodická příručka pro učitele na podporu celonárodní soutěže Paragraf 11/55. Kladno: AISISI, 2006
- Příklady efektivní komunikace. Kopřiva, P. a kol. Respektovat a být respektován. Kroměříž: Spirála, 2005. s. 48 - 78